

Social- och hälsovårdsutskottet

Diskrimineringsombudsmannens berättelse till riksdagen 2022

Till arbetslivs- och jämställdhetsutskottet

INLEDNING

Remiss

Diskrimineringsombudsmannens berättelse till riksdagen 2022 (B 7/2022 rd): Ärendet har remitterats till social- och hälsovårdsutskottet för utlåtande till arbetslivs- och jämställdhetsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- diskrimineringsombudsman Kristiina Stenman, Diskrimineringsombudsmannens byrå
- direktör Tanja Auvinen, social- och hälsovårdsministeriet
- direktör Andreas Blanco Sequeiros, social- och hälsovårdsministeriet
- konsultativ tjänsteman Anne-Mari Raassina, social- och hälsovårdsministeriet
- jurist Laura Terho, social- och hälsovårdsministeriet
- ledande expert Reetta Siukola, Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- intressechef Anne Perälähti, SOSTE Finlands social och hälsa rf
- ordförande Sari Kokko, Handikappforum rf.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

I sin berättelse som diskrimineringsombudsmannen vart fjärde år ska ge riksdagen behandlar ombudsmannen ett stort antal frågor som faller inom ombudsmannens behörighet och ger riksdagen rekommendationer för att främja likabehandlingen. Social- och hälsovårdsutskottet konstaterar att det i berättelsen ges exempel som belyser viktiga styrkor i det rådande rättsläget men också betydande brister som observerats vid tillämpningen av lagen.

Utskottet noterar att antalet kontakter till diskrimineringsombudsmannen har ökat betydligt varje år, vilket för sin del kan tyda på att diskrimineringen identifieras bättre än tidigare. Utskottet anser det vara viktigt att det ökade antalet fall beaktas i resurstilldelningen till ombudsmannens byrå.

Utlåtande ShUU 7/2022 rd

Social- och hälsovårdsutskottet koncentrerar sig i sitt utlåtande särskilt på de delar i berättelsen som gäller jämlikheten i social- och hälso- och sjuktjänsterna, fullvärdig delaktighet för personer med funktionsnedsättning och diskrimineringsombudsmannens uppdrag som människohandelsrapportör.

Jämlikhet i fråga om social- och hälso- och sjuktjänster

Diskrimineringsombudsmannens berättelse identifierar social- och hälsovårdens betydande roll för likabehandlingen av människorna. Utskottet har i sina tidigare ställningstaganden (bland annat ShUU 1/2022 rd) ansett att det med tanke på jämlikheten är problematiskt att kvaliteten på och tillgången till social- och hälso- och sjuktjänster varierar på olika områden i Finland. Syftet med den social- och hälsovårdsreform som träder i kraft vid ingången av 2023 är att minska skillnaderna i välfärd och hälsa, trygga likvärdiga och högklassiga social- och hälsovårdstjänster samt förbättra tillgången till tjänster och tjänsternas tillgänglighet.

Berättelsen lyfter också fram olika minoritetsgruppers problem när det gäller hälsa och välfärd. Utskottet anser det vara viktigt att social- och hälsovården har kompetens att möta olika minoritetsgrupper för att trygga tillräckliga och högklassiga tjänster som ges i rätt tid. Utskottet välkomnar rekommendationen i diskrimineringsombudsmannens berättelse om att välfärds- och servicestrategierna för välfärdsområdena på ett heltäckande sätt ska beakta diskrimineringslagen, FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (FN:s funktionsrättskonvention) och andra bestämmelser som stöder likabehandlingen och jämställdheten mellan könen.

Utskottet betonar också vikten av att de språkliga rättigheterna tillgodoses inom social- och hälso- och sjuktjänsterna. Utskottet välkomnar berättelsens rekommendation att tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna ska följas upp i den statliga styrningen av välfärdsområdena, särskilt i fråga om tjänster på svenska, samiska och teckenspråk.

Berättelsen lyfter också fram utmaningarna med jämlikheten i de digitala tjänsterna. När digitaliseringen av social- och hälso- och sjuktjänsterna ökar är risken för marginalisering särskilt stor bland grupper som redan är utsatta sedan tidigare. För att trygga jämlikheten och tillgången till tjänster är det ytterst viktigt att digitala tjänsters tillgänglighet främjas till exempel genom satsningar på lättläst språk och begriplighet i språket samt genom att säkerställa att de som behöver tjänsterna har faktiska möjligheter att använda dem avgiftsfritt till exempel med hjälp av anordningar som står till offentliga biblioteks förfogande med beaktande av den regionala jämlikheten. Dessutom ska det vid sidan av digitala tjänster alltid erbjudas en alternativ möjlighet att få information och uträtta ärenden. Utskottet framhäver också det allmännas ansvar för att stödja möjligheterna för utsatta personer att lära sig och upprätthålla sina digitala färdigheter och sin medieläskunnighet samt skyldigheten att tillhandahålla tjänster på lika villkor för dem som inte använder digitala tjänster.

Utskottet konstaterar att coronapandemin ytterligare har betonat vikten av ett fungerande service-system inom social- och hälsovården och lika tillgång till tjänster samt tjänsternas tillgänglighet, kvalitet och genomslag. Utskottet anser det vara nödvändigt att tillräckliga resurser anvisas för att avveckla den vårdskuld som pandemin orsakar för att dämpa ökningen av ojämlikheten. Utöver avvecklingen av vårdskulden ser utskottet det som viktigt att de omfattande konsekvenserna av

Utlåtande ShUU 7/2022 rd

pandemin för människors välbefinnande och psykiska hälsa identifieras, vilket kräver satsningar på servicesystemet.

Utskottet påpekar dessutom att särskilt utsatta människogrupper, såsom äldre, barn och unga, personer med funktionsnedsättning och personer som hör till minoriteter, under pandemin har haft nya utmaningar eller att deras tidigare problem har accentuerats ytterligare. Utskottet ser det som nödvändigt att det till exempel inom boendeservicen görs upp beredskapsplaner för att säkerställa hälsan och säkerheten för personer med funktionsnedsättning och för de äldre under exceptionella förhållanden på ett sätt som tryggar tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna.

Ställningen och rättigheterna för personer med funktionsnedsättning

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning spelar en central roll i diskrimineringsombudsmannens berättelse. Enligt utskottet är det positivt att rättigheterna för personer med funktionsnedsättning identifieras allt oftare. Å andra sidan konstateras det i berättelsen att det fortfarande finns mycket att utveckla när det gäller tillämpningen av funktionsrättskonventionen i Finland. Enligt berättelsen upplever personer med funktionsnedsättning diskriminering i synnerhet i arbetslivet, boendet, utbildningen och de digitala tjänsterna.

Utskottet välkomnar rapportens rekommendation om att i diskrimineringslagen skriva in de förpliktelser som anges i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning att göra skäliga anpassningar och att på förhand förbereda sig på de särskilda behoven hos personer med funktionsnedsättning genom planering som lämpar sig för alla. Service som erbjuds hela befolkningen ska tillhandahållas så att servicen i regel lämpar sig för alla och också står till förfogande för personer med funktionsnedsättning.

Samtidigt ska det ses till att personer med funktionsnedsättning har rätt till rimliga anpassningar och specialtjänster för att likabehandling ska uppnås. Berättelsen lyfter fram regionala skillnader i tillgången till service för personer med funktionsnedsättning. Utskottet betonar berättelsens rekommendation om att när tjänsterna för personer med funktionsnedsättning överförs till välfärdsområdena ska man i synnerhet fokusera på att välfärdsområdena ska ha så enhetlig praxis som möjligt. Därför anser utskottet att det är nödvändigt att man i den totalreform av lagstiftningen om handikappservice som är under beredning i enlighet med rekommendationen i berättelsen beaktar innehållet i funktionsrättskonventionen så att regleringen tryggar individuella behovsbaserade tjänster för personer med funktionsnedsättning.

Utskottet betonar vikten av rimliga anpassningar och tillräckliga stödtjänster också för att rättigheterna i arbetslivet för personer med funktionsnedsättning ska tillgodoses. Med tanke på likabehandlingen och delaktigheten är det viktigt att det inte skapas en segregerad arbetsmarknad för personer med funktionsnedsättning, utan att de erbjuds de stödåtgärder som behövs för att så många som möjligt ska kunna vara med på den vanliga arbetsmarknaden eller verksamma som företagare. Särskilt personlig assistans och färdtjänster, som även diskrimineringsombudsmannen har granskat, spelar en central roll i tillgodoseendet av rättigheterna i arbetslivet.

Utlåtande ShUU 7/2022 rd

Utskottet instämmer i det som sägs i berättelsen om att bedömningen av konsekvenserna för likabehandling är av central betydelse för att man vid revideringen av lagstiftningen ska kunna trygga tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. Enligt berättelsen försvåras konsekvensbedömningen av bristen på statistik om personer med funktionsnedsättning. Utskottet betonar behovet av att utveckla kunskapsunderlaget och datainsamlingen samt berättelsens rekommendation om att man i fråga om strukturella reformer eller andra projekt som är av betydelse särskilt ska fokusera på bedömningen av konsekvenserna för personer med funktionsnedsättning. För det krävs att ministerierna ökar sitt kunnande och sina kunskaper om likabehandling och bedömningen av konsekvenserna för likabehandling och för personer med funktionsnedsättning.

Övriga synpunkter

I berättelsen fokuserar man i synnerhet på tillgodoseendet av rättigheterna för utsatta utlänningar och personer som saknar uppehållstillstånd. Utskottet anser att berättelsens rekommendation om tillgodoseendet av barnets bästa och barnets rättigheter i utlänningsärenden är viktig. Utskottet betonar att de rättigheter som fastställs i FN:s konvention om barnets rättigheter tillkommer alla barn under statens jurisdiktion oberoende av till exempel deras medborgarskap, flyktingstatus eller statslöshet.

Berättelsen behandlar också människohandel ur olika synvinklar och lyfter fram hjälpen till offer för människohandel. Utskottet välkomnar berättelsens rekommendation om att välfärdsområdena ska bygga upp fungerande förfaranden för att identifiera offer och hänvisa dem till hjälp och betonar behovet av tillräcklig handledning och tillräckliga anvisningar.

I berättelsen rekommenderas det också att bestämmelser om tryggt boende med stöd för offer för människohandel ska utfärdas genom lag. Utskottet noterar att resultaten av Institutet för hälsa och välfärds utredning från 2021 (Utredning om stöd och tryggt boende för offer för människohandel, Institutet för hälsa och välfärds diskussionsunderlag 27/2021) inte stöder att det föreskrivs separat om boendeservice för offer för människohandel. Enligt utredningen bör det i stället för separat boendeservice för offer för människohandel finnas mångsidig tillgång till olika former av boendeservice och olika alternativ för att stödja boendet som kan utnyttjas flexibelt för att möta individens behov vid varje tidpunkt. I utredningen gavs flera rekommendationer för att förbättra situationen, till exempel med hjälp av anvisningar. Enligt uppgift från social- och hälsovårdsministeriet utreds vid ministeriet för närvarande behoven att ändra lagstiftningen om skyddshem och de nationella kvalitetsrekommendationerna samt behoven att utveckla den övriga boendeservicen.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Social- och hälsovårdsutskottet föreslår

att arbetslivs- och jämställdhetsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Utlåtande ShUU 7/2022 rd

Helsingfors 1.6.2022

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Markus Lohi cent
vice ordförande Mia Laiho saml
medlem Pekka Aittakumpu cent
medlem Kaisa Juuso saf
medlem Arja Juvonen saf
medlem Terhi Koulumies saml
medlem Hanna-Leena Mattila cent
medlem Ilmari Nurminen sd
medlem Veronica Rehn-Kivi sv
medlem Minna Reijonen saf
medlem Heidi Viljanen sd
ersättare Ville Valkonen saml.

Sekreterare var

utskottsråd Sanna Pekkarinen.